

Hoe gaat de kerk om met onze uitvaartwensen?

'Bach wel, Elvis liever niet'

Een modern 'persoonlijk' afscheid kan botsen met de regels van de kerkelijke uitvaart. Een dominee en een pastoor praten over de rekbaarheid van eeuwenoude rituelen.

"Jammer dat de foto's niet binnen in de kerk worden genomen", zegt pastoor Martin Los. "Zeker aan het einde van de middag is de lichtval van de zon door de glas-in-loodramen zo mooi." Maar de fotograaf heeft een uitgesproken voorkeur voor natuurlijk buitenlicht. Dus mogen de eerwaarde heren buiten, naast de Onze Lieve Vrouwekerk, poseren. Dat doen ze wat onwennig, Evert-Jan de Wijer, predikant in Zoeterwoude, en Martin Los, pastoor in De Meern. Praten gaat hen heel wat beter af. Dat blijkt wel tijdens het tweegesprek.

Pastoor Martin Los fungeert als gastheer. Voor het gesprek met zijn protestantse collega, dominee Evert-Jan de Wijer uit Zoeterwoude, heeft hij de studeerkamer van zijn pastorie in De Meern beschikbaar gesteld. Verse koffie, een schaal met koekjes en een actueel gespreksonderwerp: de veranderende uitvaartgebruiken. Wat merken zij daarvan?

"Er zijn veel mensen die om een kerkelijke uitvaart vragen, terwijl ze zelf niet meer kerkelijk zijn", steekt pastoor Martin Los van wal. "Hun vader of moeder is overleden en die wilde een kerkelijke uitvaart. Hun kinderen zijn al in jaren niet meer in de kerk geweest. Hoe geef je dat afscheid vorm? Daar hebben zij zelf hun ideeën en gedachten over. Voordat je het weet, zit je in een welles-nietes spelletje..."

De Wijer: "Een onderhandeling eigenlijk."

Los: "Ja, over wie de macht heeft. Maar dat is niet mijn aanpak. Ik geef altijd eerst kort de kerkelijke visie op de uitvaart: wat zijn de uitgangspunten, wat doen we en waarom. Dan krijg ik vaak de reactie: waarom weten wij dit niet, waarom heeft niemand ons dit ooit verteld! Ze zien dan ook op welk moment ze hun eigen inbreng kunnen hebben. Mensen zijn bereid mee te denken. Ze komen niet met de gedachte dat ze de kerk wel eens op z'n kop zullen zetten."

De Wijer: "Je moet zorgen dat je niet in een onderhandelingspositie terechtkomt. Dat gebeurt snel als mensen dingen aanreiken: ballonnen opblazen of bellen blazen rond de kist. Er is een algemene onhandigheid in het denken over de dood. Mensen gaan naarstig zoeken naar liedjes of beelden uit de populaire cultuur. Dan gaat de sentimentaliteit en oppervlakkigheid overheersen. Het is jammer dat mensen zich daarmee laten afschepen. Je probeert je verdriet onder woorden te brengen, maar komt niet veel verder dan wat

gedichtjes van internet. In de kerk wordt beter bier geschonken. Dat heeft niet te maken met dat wij als voorgangers nou zo inventief zijn. Maar wij staan in een traditie waarin verhalen, liederen en gebaren de ronde doen, die mensen kunnen helpen. Daar zijn veel mensen van afgesloten, omdat ze lang niet in aanraking zijn geweest met die traditie."

Los: "Vroeger had je het geloofsonderricht, tegenwoordig zit je het ter plekke uit te leggen. Als je dat niet doet, gaat het fout. Maar doe je dat wel, dan zie je dat mensen het eigenlijk erg mooi vinden."

De Wijer: "Een oude term in de protestantse kerk is 'godsdienstoefening'. Ook hier moet je trainen, net als voor een marathon. Daar zijn mensen lang geleden al mee opgehouden. Dan loop je ook zo'n marathon niet meer."

Los: "Men weet hoe plechtigheden in het crematorium verlopen, maar niet hoe het er in de kerk aan toegaat. Men is verbaasd als de dominee of de pastoor een toegankelijk mens blijkt te zijn, die eerst een uitgebreid voorgesprek heeft en pas daarna begint over de officiële regels van de katholieke eredienst, de liturgie."

De Wijer: "Waarbij je dan vertelt dat het geen liturgie is waarin alleen de naam inwisselbaar is, maar dat de persoonlijke geschiedenis van de mens die het betreft wel degelijk aandacht krijgt. Ik zeg ook tegen de mensen: wil je een kerkelijke uitvaart, dan horen de psalmen en kerkelijke gezangen er ook bij. Dat brengt de verbinding tot stand met de traditie, met de eeuwen die ons vooraf gegaan zijn."

Los: "In de katholieke liturgie is het belangrijk dat de gestorvene voor het laatst als kerkganger, als medegelovige, met ons aanwezig is voor Gods aangezicht. De kist staat daarom met het voeteneinde naar het altaar. Als je dat aan moderne, gesecculariseerde mensen vertelt en uitlegt, dan vinden ze het mooi dat hun ouders in die traditie staan. Waar de kerk voor beducht is, is dat de eeuwenoude traditie en overlevering van de eucharistie wordt aangetast. Vraag niet van ons dat we gaan sleutelen aan iets dat zo kostbaar is. De eucharistie kun je niet veranderen omdat iemand dat 'niet ziet zitten'. Wel kun je op bepaalde punten iets persoonlijks invoegen."

De Wijer: "Het binnenhalen van de kist zoals bij jullie doen wij niet. Wij hebben wel een inhaalslag gemaakt ten aanzien van de liturgie, maar dat houdt nog steeds iets burgerlijk-schutterigs. Tijdens de dienst staat de kist wel in de kerk, maar voor en na de dienst toch vooral een beetje achterin."

Los: "Omdat Nederland zo veel priesters had, was iedere kerkelijke uitvaart een eucharistieviering. Nu ontkoppelen we dat. Mensen kunnen kiezen uit drie typen vieringen, van de traditionele eucharistieviering tot een vrijere, meer geïmproviseerde viering. In alle gevallen kan er een bepaalde persoonlijke inbreng zijn. Bij de wat vrijere viering zijn die mogelijkheden groter. De eucharistie is een structuur met zo'n innerlijke rust, die moet je niet af en toe stil zetten voor iets anders. De liturgie moet geen drenkeling worden die ternauwernood de overkant haalt. Dit 'voorsorteren' helpt. Maar

altijd is er de 'absoute', het laatste afscheid van de geloofsgemeenschap. Als mensen dat niet willen, dan moeten ze ook geen kerkelijke uitvaart willen."

De Wijer: "Het probleem met de seculiere rituelenboeren, die op dit moment oprukken, is dat het vaak zonder enige kritische kern is. De overledene was alleen maar fantastisch.

De andere, donkere kant wordt nooit geraakt. Ik denk wel eens dat mensen het repertoire kwijt zijn. Ze willen naar een mooi lied of tekst grijpen, maar die kent men niet. Dus komen ze terecht bij Marco Borsato. Dan zit ik er wel tenenkrommend bij."

Los: "Voel je je dan gebruikt als acteur, omwille van het mooie kerkelijke decor?"

De Wijer: "Er zijn inderdaad van die momenten dat je denkt dat je er vooral bent voor het plaatje. Dat zij dan maar zo. De kerk is als symbool sterk genoeg om te verwijzen naar andere zaken. Men voelt zich - bijna onuitgesproken - toch opgenomen in een groter verband. Men beschouwt het in ieder geval als indrukwekkender dan een crematorium. Ook als ik er alleen maar met een ouderling en de koster sta, en wij de enigen zijn die zingen. Dat kan soms een tragisch eenzaam plaatje opleveren als je met zijn drieën staat te zingen."

Los: "Hier staat een koor van vijfendertig tot veertig mensen en dat is wel wervend, hoor!"

De Wijer: "Het dorp verandert: de jongere generaties kunnen de psalmen niet meer zingen. En een koor hebben we niet in de protestantse traditie. Maar het gaat ook om wat je zingt. Daar probeer ik wel in te sturen."

Los: "Het lastige is dat je dan al gauw in smaken terecht komt. Bach? Doet u dat vooral. Elvis Presley? Liever niet."

De Wijer: "Ik heb wel eens de neiging de persoonlijke inbreng en de dienst te scheiden. Mensen kunnen bijvoorbeeld iets doen voordat ik begin en liever niet na de zegen, want dan vind ik dat we maar eens gewoon stil moeten zijn en naar de vogels moeten luisteren."

Los: "Inderdaad zijn er mensen die een dienst helemaal willen vullen uit verlegenheid met de dood. En de verhalen over de overledene zijn vaak encyclopedisch, vol met allerlei feiten. Maar vertel een verhaal uit het hart. Dan wordt het stil en kijkt iedereen naar binnen. Dan is iemand niet weg, niet uitgewist. Dat is gedenken."

[gepubliceerd in Plus Magazine, november 2007]

© Jasper Enklaar